

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.109
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
доктору мистецтвознавства, професору,
професору кафедри методики музичного виховання
та диригування
Карась Ганні Василівні
76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора мистецтвознавства, професора,
професора кафедри історії музики
Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка

Кияновської Любові Олександрівни

на дисертацію **Молчко Уляни Богданівни**

«Культурно-мистецьке життя Східної Галичини кінця ХІХ –
першої половини ХХ століть у музично-критичній публіцистиці
родини Нижанківських»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 034 Культурологія,
галузі знань 03 Гуманітарні науки

1. Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами.

У сучасних умовах складних полімережєвих комунікацій, коли безпосередній відгук на будь-яку, в тому числі й музичну, подію одразу стає відомим не лише найближчому колу, але й, через соціальні мережі, поширюється далеко за його межі, дуже важливим завданням постає створення історико-аналітичного компендіуму текстів про музичну культуру/ життя/ творчість. Через нього виявляються спільні і відмінні підходи до оцінки і сприйняття в конкретних суспільних умовах музичних артефактів і їх творців.

У контексті цього актуальність і значущість дисертаційної роботи «Культурно-мистецьке життя Східної Галичини кінця ХІХ – першої половини ХХ століть у музично-критичній публіцистиці родини Нижанківських» не викликає сумніву. Адже немає потреби доводити нам усім, яким суттєвим елементом гуманізації, себто «олюднення» сприйняття і розуміння музики є врахування вельми об'ємного і різнопланового

спектру музичної критики і публіцистичних текстів, що є одним з переконливих втілень художніх задумів митця, і резонансу, який викликає його особа і творчість. Через музичну критику і публіцистику стають зрозумілішими і ті імпульси, якими керувався композитор при написанні своїх творів, і його авторські інтенції, і водночас всі ті можливі виходи, безпосередні відгуки на його творчі звершення, які породжуються у серцях і свідомості його сучасників. Через музично-критичні тексти у всій їх повноті і різноманітності – у доповнення до щоденників і рефлексій, спогадів, діалогів тощо – найповніше вимальовується творчий процес митця, його стосунки з виконавцями, його позиція в суспільстві, тобто всі ті характеристики, без яких сам собою нотний текст залишається лише потенційною духовною цінністю, а не реальним артефактом і надбанням нації та людства.

Дисертацію виконано в межах науково-дослідницької роботи кафедри музичної україністики та народно-інструментального мистецтва Навчально-наукового інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Вона є частиною науково-дослідної теми «Актуальні питання культурології: теорія та історія культури» (державний реєстраційний номер 0117U004571). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника від 01 листопада 2022 року (протокол № 9).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність.

Дисертація Молчко Уляни Богданівни є завершеним науковим дослідженням, яке виконане на належному науково-методичному рівні. Основним методологічним стрижнем праці є окреслення феномена «публіцистика родини Нижанківських», обґрунтоване як соціокультурологічне явище у двох площинах: як тематичний вид діяльності та як родинне художнє обдарування.

Дисертанткою детально проаналізовано значний масив наукових джерел – 840 позицій, крім того вона підготувала «Тематико-змістовий показник культурно-мистецького життя Східної Галичини крізь публіцистику родини Нижанківських», що включає 253 позиції. Така об'ємна джерельна база дослідження, що охоплює широкий спектр гуманістичних наук – історії, культурології, філософії (зокрема персоналізму), музикознавства, соціології, пресознавства та ін., дозволяє п.

Молчко успішно вирішити амбітні завдання, які вона перед собою поставила, прагнучи до поглиблення та суттєвого доповнення образу галицької духовності *in genere* в період національно-визвольних змагань, активними учасниками яких були представники родини Нижанківських. Для цього вона розглянула місце музично-критичної діяльності родини Нижанківських в культурологічно-мистецтвознавчій історіографії крізь призму загальної проблематики музичної публіцистики та на цій основі пояснила феномен «публіцистики родини Нижанківських». Відтак дисертантка здійснила аналіз жанрового спектру газетних матеріалів та їх функціонування у комунікативному просторі Східної Галичини кінця ХІХ – першої половини ХХ століть і в цьому контексті виокремила тематичні пріоритети, які притаманні публіцистичній творчості о. О. Нижанківського, Н. Нижанківського, М. Нижанківської.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, є обґрунтованими; вони забезпечені послідовним застосуванням наукових принципів комплексності, актуальності, достовірності, причинності – для доведення значимості публіцистичної діяльності родини Нижанківських як унікального соціокультурологічного явища кінця ХІХ – першої половини ХХ століть, котре репрезентувало еволюційні щаблі розвитку національного мистецтва окресленого часового періоду та впливало на формування основ музично-критичної галузі в Східній Галичині.

Достовірність результатів дисертаційного дослідження не викликає сумнівів, оскільки підтверджена використаними науковими методами, репрезентативною джерельною базою.

3. Наукова новизна дослідження.

Дисертація У. Б. Молчко є комплексним дослідженням, у якому вперше: здійснено комплексний джерелознавчий аналіз музично-критичних матеріалів представників родини Нижанківських; введено до наукового обігу маловідому публіцистику Н. Нижанківського та М. Нижанківської; обумовлено поняття «музична публіцистика»; окреслено феномен «публіцистика родини Нижанківських». У роботі систематизовано бібліографію музично-критичних публікацій о. Остапа, Нестора та Меланії Нижанківських; набуло подальшого розвитку дослідження культурно-мистецького життя Східної Галичини крізь призму раритетних публіцистичних матеріалів родини Нижанківських, що побачили світ під псевдонімом Отсен Р. та криптонімом М. Н. на сторінках

тогочасної преси.

4. Теоретична цінність і практична значущість отриманих наукових результатів.

Дисертаційна робота У. Б. Молчко містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати в сукупності розв'язують актуальне наукове завдання.

До переваг дослідження зараховуємо його практичну значущість, яка полягає у можливості їх використання для підготовки спеціальних та узагальнювальних праць під час розробки навчальних курсів з «Історії української культури», «Історії української музики», «Музичної критики», «Основи музичного джерелознавства та архівістики», «Історія інструментального мистецтва», «Спеціалізація “Фортепіано”», «Основний музичний інструмент “Фортепіано”», «Методика навчання гри на фортепіано», «Методика творчої діяльності викладача музичного мистецтва», «Основи творчої діяльності викладача музичного мистецтва», «Музична культура регіонів України».

5. Загальна оцінка змісту роботи.

Дисертація У. Б. Молчко на правах рукопису має чітку структуру і містить всі необхідні для дисертаційної роботи структурні елементи: анотації українською й англійською мовами, список опублікованих праць за темою дисертації, перелік скорочень та умовних позначень, вступ, чотири розділи з висновками до них, висновки, список використаних джерел і додатки. Загальний обсяг дисертації становить 309 сторінки, основний текст викладено на 197 сторінках.

У вступі Уляна Богданівна детально обґрунтувала актуальність проблеми; вказала на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначила науковий апарат та представила методи дослідження; розкрила наукову новизну і схарактеризувала практичне значення одержаних результатів; надала інформацію про особистий внесок здобувачки у праці, опублікованій у співавторстві, апробацію результатів дослідження.

У першому розділі роботи «Історіографія, джерела та методологія дослідження» детально розглядається «Історіографія та джерельна база дослідження публіцистичної діяльності родини Нижанківських» (підрозділ 1.1.), висвітлюються «Методологічні аспекти дослідження» (підрозділ 1.2.), та вводиться в науковий обіг нове поняття «Феномен „публіцистика

родини Нижанківських“ як сучасна наукова проблема культурології та мистецтвознавства» (підрозділ 1.3.).

Історіографія дослідження публіцистичного доробку представників родини Нижанківських розглядається вельми детально, причому увага зосереджується персонально на кожному представникові родини. Це пов'язано з різним ступенем вивчення проблематики музично-критичної діяльності видатних представників родини Нижанківських. Спільними у групуванні праць є, з одного боку матеріали життєтворчого контенту, з іншого – їх власні напрацювання в царині публіцистики. Тож природно історіографія проблеми, представлена в дисертації, є багатоаспектною. Джерелознавчі матеріали свідчать про те, що публікації згаданих діячів знаходились у фокусі уваги як їх сучасників, так і наступних генерацій, передусім у Незалежній Україні.

У обраних дисертанткою у підрозділі 1.2. методологічних преференціях дослідження слушно застосовано методи гуманітарного спрямування: системності, історизму, компаративності, спостереження, контент-аналізу, проблемно-тематичний, класифікацій та типології, біографічності, описовості, бібліографічно-описовий, спеціальні методи, а саме династійності. Хоча на перший погляд така деталізація методологічної бази може видаватись надмірною, проте висвітлення дисертаційної теми крізь призму численних задекларованих наукових принципів та методів дало змогу всебічного осмислення великого пласту публіцистики родини Нижанківських в кореляції з культурно-мистецькими парадигмами окресленої епохи.

Натомість у підрозділі 1.3. узагальнюючі постулати попередніх підрозділів згортаються на конкретний матеріал публіцистики родини Нижанківських, а відтак, спираючись на об'ємну історіографію і продумані методи дослідження, пані Молчко формулює феномен «публіцистика родини Нижанківських», який являє собою династійний тандем постатей, котрих зближували не тільки сімейні зв'язки, але й суспільно-літературні етоси. Будучи художньо індивідуальними особистостями з усталеними моральними цінностями, яких об'єднувало служіння Богові, Україні, людям та споріднений вид діяльності, вони постали як цілісне явище національної культури, аналіз якого дає можливість глибшого розуміння соціокультурного розвитку мистецької публіцистики Східної Галичини. Окреслення його ґрунтувалося на сімейних зв'язках у сферах соціальної, психологічній, біологічній. Вивчення друкованої спадщини цієї родини

дозволяє стверджувати, що літературно-художня сім'я Нижанківських яскраво відобразила у своїх текстах історико-культурний код нації.

У другому розділі дисертаційної роботи «Публіцистика отця Остапа Нижанківського у контексті полікультурного простору Східної Галичини» подається його портрет як літописця багатогранної культури Львова відповідного періоду, що розглянутий у двох основних іпостасях: у підрозділі 2.1. «Мистецький розвиток Львова в журналістському доробку о. Остапа Нижанківського» більше у вимірі його персональної реляції з мистецькими подіями та у підрозділі 2.2. «Соціокультурний аспект інформаційних пресових матеріалів о. Остапа Нижанківського» передусім у національно-просвітницькій спрямованості його публіцистики.

Сягаючи до детального огляду значного масиву – аж 45 пресових текстів композитора-священника Остапа Нижанківського на музичну тематику, авторка слушно зазначає, що в його розмаїтих рецензіях, репортажах, оглядах зафіксовано еволюцію становлення професійно-мистецького життя Східної Галичини. Та підкреслює, що документальний та аналітичний матеріал виступів у пресі о. О. Нижанківського поглиблює творчі біографії музичних колективів та визначних артистів краю. Оponent цілком погоджується з висловленою у дисертації думкою, що публікації о. О. Нижанківського виконували не лише інформаційну, аксіологічну, але й соціалізуючу функції та впливали на формування національної свідомості в українському читацькому середовищі.

Зазначені у попередньому підрозділі функції дисертантка «розшифровує» у підрозділі 2.2. Вона цілком правильно зауважила, що газетні матеріали о. О. Нижанківського на шпальтах галицьких часописів стали історико-культурним зрізом тогочасної епохи. Адже спектр його публікацій охоплював тематику вельми різноманітних мистецьких подій: оперно-театральних вистав, музично-просвітницьких імпрез, ювілейних академій, присвячених знаковим постатям, мистецьких презентацій, інформації про вихід у світ нових нотних видань Жанрова палітра газетних матеріалів музичного журналіста представлена різними видами заміток, повідомлень, анонсів, запрошень, звернень, некрологу-спогаду, репортажів та рецензій. Не оминає увагою Уляна Молчко і літературної вартості текстів, підкреслюючи, що у лексиці друкованого слова о. О. Нижанківського простежується поступ від інформативної, просвітницько-виховної до аналітично-фахової оцінки мистецьких явищ, що засвідчує створення підвалин для формування професійної музичної

критики в Східній Галичині.

Цінним доповненням до викладу дисертаційного матеріалу стали два Додатки – Б і Г, в яких представлені тематика публікацій за жанрами та діаграма жанрових сфер публіцистики родини Нижанківських.

Третій розділ – «Публіцистична медіасфера Нестора Нижанківського» включає чотири підрозділи, що розкривають постать відомого композитора, піаніста, педагога і критика, однодумця і друга Василя Барвінського. Зміст підрозділів: 3.1. Музична персоналістика крізь призму газетно-журнального контенту Нестора Нижанківського 3.2. Оперно-театральний дискурс галицького публіциста в культурно-мистецькому середовищі Львова 3.3. Симфонічно-хорове життя Східної Галичини у повідомленевому ресурсі Нестора Нижанківського 3.4. Аналітично-просвітницькі публікації Нестора Нижанківського.

Особливою увагою Нестор Нижанківський наділяє провідних музикантів свого покоління, що у першій третині ХХ ст. піднялись на найвищий професійний рівень і творчо засвоїли науку композиції і виконавства у найкращих музичних вишах Європи. Цю частину друкованої спадщини митця розкриває підрозділ 3.1. Тематичною домінантою друкованого слова Н. Нижанківського є неповторні творчі індивідуальності музикантів, з якими автор знайомить читачів, застосовуючи жанри ювілейної статті або рецензії, спогадові публікації. Ці газетні дописи насичені вартісним аналітичним матеріалом. Дослідниця вказує, що вміння стисло і влучно, а водночас глибоко фахово подавати інформацію з концертних імпрез гастрольних митців визначає публіцистичний стиль Н. Нижанківського.

У підрозділі 3.2. увага зосереджується на оглядах та рецензіях оперного мистецтва авторства Н. Нижанківського. Його публікації на сторінках «Діла» та «Українських Вістей» охоплювали арт-імпрези, котрі демонструвалися на сцені Великого міського театру за участю зарубіжних та українських артистів. Рецензуючи оперні та театральні вистави, автор зафіксував день, місяць, рік, репертуарний рівень, давав професійну виконавську оцінку солістам, диригентам, оркестрово-хоровим колективам, що сприяло вибудовуванню історичної хронології та фактографії українського сценічного мистецтва в Східній Галичині початку ХХ століття.

Підрозділ 3.3. присвячено критичній оцінці Н. Нижанківського симфонічного і хорового мистецтва Галичини. Дисертантка об'єднує у

тематичні групи за змістовим наповненням його виступи у пресі. До першої належать публікації, де висвітлюються ювілейні концерти, присвячені суспільно-політичним подіям, культурно-освітнім інституціям та просвітницьким імпрезам; до другої – урочистості з нагоди пам'ятних дат визначних діячів; до третьої – характеристики окремих хороших колективів; до четвертої – тематичні концерти.

Врешті підрозділ 3.4. виокремлює публікації митця більш загального культурно-просвітницького характеру дали читацькому соціуму глибоке усвідомлення історичного місця української культури у світовій спадщині та представили динаміку розвитку нашої музики у загальнонаціональному масштабі. Для них властива професійна обізнаність, глибина аналізованої проблематики, обґрунтованість наукової характеристики, критична пасіонарність викладу. Базуючись на об'єктивних мистецьких фактах, ці публікації викликали довіру читачів до Н. Нижанківського. Така комунікація сприяла формуванню чіткої громадянської позиції у середовищі галичан.

Останній четвертий розділ «Культурно-мистецькі домінанти пресових матеріалів Меланії Нижанківської», окрім суто музично-критичного компендіуму піднімає важливе питання соціального спрямування: емансипацію українського жіноцтва в Галичині. Уляна Молчко спеціально наголошує, що вплив прогресивно-інтелектуальної родинної атмосфери, європейське навчання сформувало світоглядні постулати української громадської діячки, яка брала активну участь у націєтворчих процесах першої половини ХХ століття в Східній Галичині. Коло її мистецьких інтересів було вельми широким, на що вказує зміст наступних підрозділів: 4.1. Мистецьке життя Львова у публіцистиці Меланії Нижанківської на сторінках «Українських Вістей» 4.2. Культурологічно-комунікативна функція друкованого слова львівської журналістки на шпальтах суспільно-політичного щоденника «Діло» 4.3. Публіцистичні матеріали Меланії Нижанківської в жіночих та мистецьких часописах «Жінка», «Нова Хата», «Назустріч»

Висновки до роботи логічні, розкривають виконані завдання дослідження. Великою суто пізнавальною вартістю позначені шість додатків, що викладені на 37 сторінках.

Дисертаційне дослідження У. Б. Молчко є повністю завершеним. Авторка дослідження досягла мети, успішно розв'язала поставлені завдання.

6. Відсутність порушень академічної доброчесності.

Аналіз дисертації У. Б. Молчко надав підстави для висновку, що авторка робить посилання на джерела при використанні ідей та положень, які в них представлені, відповідно до норм законодавства про авторське право тасуміжні права.

7. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, вважаємо за необхідне висловити окремі міркування й побажання:

1. Відомо, що о. Остап Нижанківський був заангажований політично й економічно у діяльність українського суспільства, зокрема агітував за І. Франка на виборах 1898 року, став одним з організаторів української молочної кооперації в Галичині, ініціатором створення «Крайового господарсько-молочарського союзу» та ін. Чи відомі Вам тексти о. О. Нижанківського, присвячені цим видам його суспільної активності, чи у своїй публіцистичній діяльності він обмежувався лише культурно-мистецькою, а передусім музичною тематикою?

2. На стор. 40 наводиться цитата зі «Спогадів» Василя Витвицького про те, що Нестор Нижанківський в Союзі українських професійних музик був його «...мистецько-професійним сумлінням». А на стор. 101 подано, що композитор дописував до «Студентського Вісника», «Діла», «Українських Вістей», «Нового Часу», «Назустріч», «Життя і Знання», «Бояну», «Світла й Тіні», а також першого тому «Енциклопедії українознавства» та «Порадника для самоосвітніх гуртків». Але ж СУПром видавав свій власний часопис «Українська музика», до якого дописувала більша частина членів СУПрому. Чому ж Н. Нижанківський оминув його своєю увагою, чи відома Вам причина?

3. В дисертації висвітлена публіцистична діяльність Меланії Нижанківської до 1939 року. Але ж і після Другої світової війни, вже як емігрантка у Бельгії, М. Нижанківська надалі займається своєю професією, зокрема співпрацює з часописом «Вісті». Було би дуже цікаво простежити динаміку і зміни в її пресових текстах до і після війни. Чи мали Ви змогу познайомитись з її публіцистикою повоєнного періоду?

4. У статті О. Козачук «Мистецький простір Нестора Нижанківського (до 120-річчя від дня народження)» (Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької

освіти. 2014. Вип. 16(2). С. 26–31, подається вельми цікава інформація про те, що «музичне коріння роду Нижанківських сягає глибин XVII століття: один з його представників Андрій Нижанківський (бл. 1583–1655) три роки навчався у Дж. Фрескобальді, служив органістом у церкві св. Петра в Римі, а згодом – у костьолі Домініканців у Кракові». У дисертації у Додатку Д представлено фото батька о. О. Нижанківського, о. Йосипа Нижанківського і його публіцистичної праці (суспільного, а не музичного характеру). Чи досліджувала дисертантка більш ранній родовід Нижанківських і чи простежувала їх музично-мистецькі інтереси та можливі вербальні рефлексії щодо музики?

Разом із тим, зазначені запитання торкаються швидше праці дисертантки на перспективу і не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження Уляни Богданівни Молчко, відображають власну позицію опонента і можуть слугувати предметом дискусії при обговоренні дисертаційної роботи.

8. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових працях.

Основні наукові положення та результати дослідження викладено у 23 наукових публікаціях: з них 1 розділ у міжнародній колективній монографії; 8 статей у фахових виданнях України категорії «Б»; 3 статті у іноземних періодичних наукових журналах (Польща, 2 польською та 1 українською мовами), 5 наукових статей у фахових виданнях, 6 тез конференцій у матеріалах міжнародних та всеукраїнських конференцій. Усі публікації є одноосібними, окрім 1 статті категорії «Б» у співавторстві з Лесею Романюк. Розвідка, що має співавтора, містить чітко вказаний особистий внесок здобувачки.

На основі аналізу змісту публікацій У. Б. Молчко можна констатувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи, у друкованих працях викладено достатньо повно.

Зміст, обсяг та кількість друкованих праць відповідають чинним вимогам Міністерства освіти і науки України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії і надають авторці право публічного захисту дисертаційного дослідження.

9. Оцінка мови і стилю викладення матеріалу дисертації.

Дисертацію викладено літературною українською мовою. Аналіз структури та змісту дисертації засвідчує, що дисертаційне дослідження є цілісним, характеризується чіткістю викладу матеріалу та логічною

послідовністю.

10. Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту.

Зміст дисертаційної роботи відповідає предметній області спеціальності 034 Культурологія, галузі знань 03 Гуманітарні науки.

11. Загальний висновок.

Аналіз дисертації та опублікованих праць дозволяє зробити висновок про те, що дисертаційне дослідження Уляни Богданівни Молчко є актуальною, завершеною, самостійною, цілісною науковою працею, яка містить наукову новизну, теоретичне і практичне значення, обґрунтовані й аргументовані висновки.

Дисертація «Культурно-мистецьке життя Східної Галичини кінця ХІХ – першої половини ХХ століть у музично-критичній публіцистиці родини Нижанківських» відповідає вимогам наказу Міністерства науки і освіти України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними Постановами КМУ № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р. та № 507 від 03.05.2024 р.), а її авторка, Молчко Уляна Богданівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 034 Культурологія, галузі знань 03 Гуманітарні науки.

Офіційний опонент –
доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри історії музики
Львівської національної музичної
академії ім. М. В. Лисенка

Любов Кияновська